

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА,
САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ
Сектор за просторно планирање и урбанизам
Датум: 3. јун 2022. године

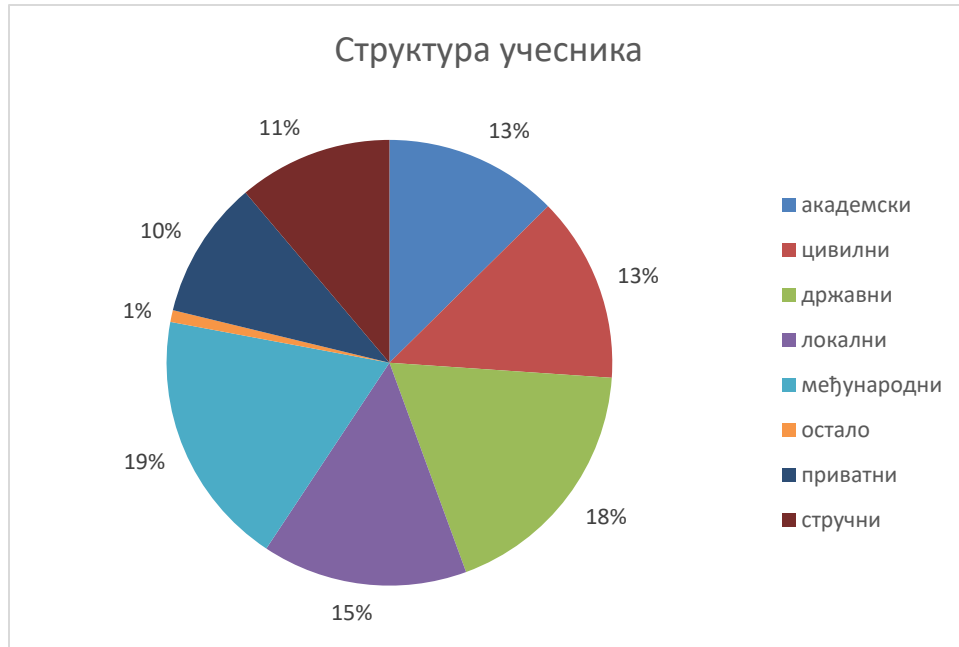
ИЗВЕШТАЈ СА НАЦИОНАЛНОГ УРБАНОГ ФОРУМА

Национални урбани форум Републике Србије одржан је 11. и 12. априла 2022. године у Београду у Палати Србија у организацији Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Сталне конференције градова и општина, Канцеларије резидентне координатрке УН у Србији и Програма Уједињених нација за насеља – УН Хабитат. Одржавање националних урбаних форума је предвиђено Стратегијом одржвог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Службени гласник Републике Србије”, број 47/2019) и потврђено Акционим планом за спровођење Стратегије одржвог урбаног развоја Републике Србије у 2021. и 2022. години („Службени гласник Републике Србије”, број 28/2021). У Републици Србији су од 2015. године одржана четири национална стручна скупа који су имали елементе урбаних форума: UNDA (United Nations Development Account) семинар одржан у новембру 2015. под називом „Јачање националних капацитета за одрживо становање и урбани развој” забележен је и као национални урбани форум у смерницама УН Хабитата за одржавање националних урбаних форума из 2018., а потом и радионица „Јачање националних капацитета за одрживо становање, урбани развој и управљање земљиштем: развој, спровођење и праћење Националног акционог плана” 2017. године, као и две конференције у оквиру израду Стратегије одрживог урбаног развоја у фебруару и децембру 2018. Национални урбани форум, између осталог, представља и припрему за Светски урбани форум који ће 11. пут бити одржан од 26. до 30. јуна 2022. године у Катовицама, Пољска, на коме је предвиђено учешће делегације из Србије.

УЧЕСНИЦИ ФОРУМА

За учешће на форуму се преко on-line обрасца/упитника пријавило 365 учесника, док је на форуму било присутно 240 учесника, а 110 је форум пратило преко zoom платформе. Што се тиче структуре учесника, највећи број је био из јавног сектора и то 116 учесника, од тога 64 са државног нивоа и 52 са локалног нивоа. Из међународних институција је било 65 учесника (представници мултилатералних,

билатералних организација и амбасада). Било је 47 представника цивилног сектора и 44 преставника академског сектора. Из стручних институција (заводи за урбанизам и урбанистичка предузећа) било је 40 учесника. Из привреде и приватног сектора било је 35 учесника. Ови подаци указују на веома разноврсну структуру учесника форума.

ПРОГРАМСКА СТРУКТУРА ФОРУМА

Форум је програмски конципиран тако да буду сагледане кључне теме и активности у области урбаног развоја, као и друге политике из делокруга министарства које имају синергијско дејство са политиком урбаног развоја: Национална стамбена стратегија, Дугорочна стратегија за подстицање улагања у обнову националног фонда зграда (енергетска ефикасност) и Национална архитектонска стратегија. Посебан фокус у оквиру пленарне сесије форума био је на разматрању праваца за ревизију Стратегије урбаног развоја Републике Србије, док су кроз паралелне сесије разматрани посебни аспекти урбаног развоја кроз кључне теме које подржавају и поменуте јавне политике: Зелена агенда и урбани развој, Квалитет (архитектуре) и грађене средине и Одрживо становање. Посебна пажња посвећена је улози младих, жена и других осетљивих друштвених група у урбаном развоју, али и значају размене искустава из области урбаног развоја на макро-регионалном нивоу, у Европи и глобално.

Између уводног и закључног дела форума одржано је седам сесија и то:

- пленарна сесија о ревизији Стратегије урбаног развоја Републике Србије
- специјална сесија о младима у урбаном развоју
- специјална сесија о родним аспектима урбаног развоја
- специјална сесија о урбаном развоју на Балкану
- паралелна сесија о зеленој агенди у урбаном развоју
- паралелна сесија о стамбеној политици
- паралелна сесија о квалитету грађене средине

Учесници форума су се приликом пријављивања за форум пријављивали за специјалне и паралелне сесије. За пленарну сесију и специјалну сесију о урбаном развоју на Балкану постоји видео запис, док за преостале две специјалне сесије постоји аудио запис. За целокупан програм другог дана форума постоји видео запис.

ИЗЛАГАЊА НА ФОРУМУ

У **уводној сесији** обратили су се поздравним речима челници и представници четири институције које су организатори Националног урбаног форума.

У свом поздравном обраћању министар грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Томислав Момировић истакао је значај форума за успостављање дијалога између свих актера урбаног развоја у Републици Србији. Министар је истакао да се теме форума везују за документе јавних политика у Републици Србији из ресора планирања и изградње, те да је поред већ споменуте Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије, у фебруару ове године усвојена и Национална стратегија за подстицање улагања у обнову националног фонда зграда, израђена је Национална стамбена стратегија која је пред усвајањем, а у изради је и Национална архитектонска стратегија.

Извршна директорка УН Хабитата Маимуна Мод Шариф се обратила видео поруком у којој се осврнула на своју посету Србији у септембру 2021. године током које је договорено да се у Србији 2022. године успостави Национални урбани форум који је у складу и са препорукама смерница УН Хабитата. Истакла је посвећеност јачању односа УН Хабитата и Републике Србије и наставку започете сарадње, те је позвала актере урбаног развоја из Србије да узму активно учешће и на Светском урбаном форуму у Пољској.

Резидентна координаторка Уједињених нација у Србији Франсоаз Жакоб је истакла да ће препоруке са Националног урбаног форума бити кључне за креирање националне одрживе урбане агенде и изазов за Владу која ће водити Србију у наредне четири године. У шест тачака се осврнула на: значај актера урбаног развоја са акцентом на цивилни и академски сектор, значај Зелене агенде у урбаном развоју, значај финансирања активности урбаног развоја кроз сарадњу јавних и приватних институција, значај смањења просторних диспаритета урбаних и руралних подручја и најзад значај приватног сектора и дигитализације у тзв. паметним градовима. Госпођа Жакоб је посебно истакла посвећеност Уједињених нација сарадњи са Србијом у предстојећем периоду.

Саветник министра спољних послова Владан Лазовић се захвалио организаторима Форума и изразио очекивања да ће Национални урбани форум допринети изналажењу одговора на проблеме и изазове урбаног развоја. Истакао је да Министарство спољних послова препознаје значај партнерства Републике Србије са Програмом Уједињених нација за људска насеља УН Хабитат, те да ће ово министарство бити поуздан партнер у реализацији циљева одрживог развоја, нарочито у погледу Циља одрживог развоја 11. Навео је да су Препоруке Нове урбане агенде, које су усвојене 2016. године у Киту, Еквадор, и потврђене на Скупштини Уједињених нација исте године, коришћене приликом израде Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије, као и да је Република Србија једна од 36 чланица бироа УН Хабитата у периоду од 2019. до 2023. године која активно доприноси раду тог тела.

Генерални секретар Сталне конференције градова и општина Никола Тарбук је истакао да је 2007. године, од када више од половине становништва у свету живи у градовима, пређена једна велика демографска „вододелница”. Такође је истакао значај националних препорука из области урбаног развоја за актере на локалном нивоу. Урбанизам, становање и изградња су теме од посебног значаја за Сталну конференцију градова и општина (у даљем тексту: СКГО), као удружења јединица локалне самоуправе у Србији, а као теме од посебног значаја су истакнуте: израда и спровођење урбанистичких планова и њихов квалитет, партиципација становништва, развој локалних стамбених политика, ефикасна политика у области изградње и грађевинског земљишта са акцентом на јачање капацитета грађевинске инспекције, концепт одрживе урбане мобилности, унапређење стамбеног положаја Рома и других маргинализованих група. СКГО активности у овим областима спроводи у партнерском односу са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. У светлу одржавања Светског урбаног форума, генерални секретар је навео да је важно истаћи примере добре праксе управљања и планирања градова на одржив начин.

Шипра Наранг Сури из УН Хабитата је своје излагање фокусира на три главне теме. Прва тема је растући значај националних урбаних политика у свету које представљају покретачки елемент урбаног развоја, те је УН Хабитат помогао израду 14 ових политика, као и две субнационалне политике. У истом контексту истакла је и значај партнерства Републике Србије и УН Хабитата те препоручила да се ревизија Стратегије урбаног развоја Републике Србије фокусира на социјалну кохезију, користећи ситуацију после пандемије вируса корона као нови почетак за многе активности. Такође је подсетила на речи извршне директорке УН Хабитата која је за предстојећи период истакла значај три приоритетне области: становање, климатске промене и локализацију Циљева одрживог развоја (ЦОР). Друга важна тема излагања су ЦОР који остају једини глобални оквир за активности у области урбаног

развоја. У том слиску, УН Хабитат је укључио Србију као једну од пет држава у којој ће се радити доброволни локални извештај (о спровођењу ЦОР), а Шипра Наранг Сури подсетила је да је Србија обезбедила превод и Нове урбане агенде и Међународних смерница за урбанистичко и просторно планирање као веома значајних глобалних докумената. Трећа тема се односи на каталитичке пројекте који се, на пример, односе на јавне просторе и активности на њиховом унапређењу што је у плану да се даље развија у Србији. Шипра Наранг Сури је позвала учеснике Националног урбаног форума да учествују на Светском урбаном форуму у Пољској где ће бити одржана и специјална сесија о националним урбаним форумима коју ће организовати Влада Шпаније.

У завршници уводног дела представљена су четири документа јавне политике из надлежности Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (у даљем тексту: МГСИ), као и активности на спровођењу Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије и Дугорочне стратегије за подстицање улагања у обнову националног фонда зграда Републике Србије до 2050. године, активности у оквиру израде и доношња Националне стамбене стратегије и Националне архитектонске стратегије. Уводну сесију је модерирао помоћник министра грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре за просторно планирање и урбанизам Ђорђе Милић.

Пленарна сесија о ревизији Стратегије урбаног развоја Републике Србије одржана је првог дана форума у периоду од 13 до 15 часова у сали „Југославија”.

Синиша Тркуља из Сектора за просторно планирање и урбанизам МГСИ приказао је структуру Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије коју је Влада усвојила у јуну 2019. године и Акционог плана за њено спровођење у 2021. и 2022. години који је Влада усвојила у марту 2021. године. На основу досадашњег спровођења и ради усклађивања са Законом о планском систему Републике Србије усвојеним 2018. године и његовим подзаконским актима предложена је ревизија Стратегије са израдом новог Акционог плана за период од 2023. до 2025. године, а у презентацији је дат предлог могуће структуре и гантаграм.

Светлана Секулић из Јединице за управљање пројектима МГСИ приказала је у својој презентацији две подстицајне активности за урбани развој које спроводи министарство. Од 2021. године се отпочело са додељивањем подстицајних средстава, која се додељују за претходну календарску годину, за унапређења стања у области одрживе урбане мобилности и за имплементацију трајних мера одрживе урбане мобилности. Право учешћа имају градови, општине и градске општине, а за 2020. годину награду је добио град Крушевац. Ресорно министарство додељује и финансијске подстицаје за цивилно друштво. Право учешћа имају удружења грађана регистрована у АПР-у, чији се циљеви према статутарним одредбама остварују у области одрживог урбаног развоја. Приказани су резултати пројекта који су добили подстицаје у 2021. години међу којима су и 2 петоминутна филма удружења грађана Комитет знања. Најављени су позиви за подстицајна средства за урбану мобилност и за цивилни сектор за 2022. годину.

Жаклина Глигоријевић је испред GFA South East Europe одржала презентацију на тему изазова локалних самоуправа у планирању одрживог урбаног развоја. Она је истакла да у планирању долази до промене парадигме од конзервативног ка стратешком планирању, при чему урбанистичко планирање остаје значајан инструмент. У оквиру пројекта „Јачање одрживог и резилијентног урбаног

развоја у Републици Србији” одабрано је дест градова у Србији: Сомбор, Нови Сад, Зрењанин, Шабац, Крагујевац, Ужице, Краљево, Ниш, Нови Пазар и Лесковац. Изазов у овим градовима представља координација стратешког и урбанистичког планирања. Препроуке подразумевају одговоре на изазове и то: партиципација, ажурна основа са подацима, усклађивање са другим стратегијама и плановима, укључујући и финансијске планове, рационалне одлуке локалних самоуправа и усклађивање права и обавеза како би се сачували људски, технички и финансијски ресурси и време потребно за њихово спровођење.

Поред осврта на Међународну методологију утврђивања урбаних подручја (Degree of Urbanisation – DegUrba) која препознаје три нивоа (урбане центре, агломерације и функционална урбана подручја), Борис Жерјав је испред конзорцијума COWI презентовао резултате анализа о урбаним подручјима за потребе креирања политика урбаног развоја у Србији. У том смислу, до сада су изведени следећи закључци: број становника расте углавном у ободним деловима градова, а опада у централним; грађевинска подручја расту док у већини градова број становника опада; подручја обухвата урбанистичких планова су углавном већа него што је само грађевинско подручје, при чему постоје и изграђена подручја која нису у обухвату планова, што захтева додатно усклађивање.

Након излагања уследила је дискусија у којој су учествовале: Биљана Врбашки из Јавног предузећа „Урбанизам” Завод за урбанизам Нови Сад која је указала на континуалност у планирању и потребу да се благовремено израђују плански документи, на усклађеност планова из локалне надлежности са плановима на вишем територијалном нивоу, на предности и мане грађанског активизма и на могућност да се јавне презентације у оквиру израде плана раде и онда када законом нису предвиђене; Славка Зековић из Института за архитектуру и урбанизам Србије која је указала на појам и процес финансијализације који треба узети у обзир приликом ревизије Стратегије као још један од проблема урбаног развоја, поред 11 већ идентификованих у постојећој Стратегији; и Светлана Ристић из МГСИ која је истакла да генерални урбанистички план може да буде добар инструмент стратешког урбаног развоја на локалном нивоу и да у Србији нема историјских података о вредности грађевинског земљишта.

Три специјалне сесије одржане су првог дана форума у периоду од 15.30 до 17 часова у салама „Југославија”, „Београд” и 368.

Специјална сесија „Изазови и потенцијали урбаног развоја на Балкану у доба територијалне кохезије и заједничких урбаних политика” одржана је у сали „Југославија”. Говорници на овој сесији били су Катја Шефер из УН Хабитата, Сениша Тркуља из МГСИ, Харис Пиплаш из компаније Urban Solutions Dreess & Sommer и Бојан Линардић из Завода за просторни развој који се налази у оквиру Министарства просторног уређења, градитељства и државне имовине Републике Хрватске.

Катја Шефер се обратила преко *zoom* платформе из седишта УН Хабитата у Најробију и дала подршку за даље активности Републике Србије са УН Хабитатом нагалашавајући значај регионалног приступа. Истакла је и значај локализације Циљева одрживог развоја кроз Добровољне локалне извештаје (Voluntary Local Reviews – VLR), смањења загађености ваздуха уз коришћење на природи заснованих решења и урбане мобилности кроз транше 14 и 15 UNDA активности, енергетске ефикасности, циркуларне економије, програмских активности канцеларије УН

Хабитат на Косову*, климатских промена, демографских кретања и мигарција узимајући у обзир и тренутне догађаје у Украјини. Активности УН Хабитата и сарадња треба да допринесу спровођењу Нове урбане агенде.

Синиша Тркуља је дао преглед политика просторног планирања и урбаног развоја на Балкану са акцентом на Западни Балкан, као и преглед претходних пројеката и постојећих иницијатива са смерницама за будућу сарадњу.

Харис Пиплаш је одржао презентацију под називом „Урбана трансформација Балкана” у којој је приказао савремене урбане феномене који су упоредиви са урбаним феноменима широм света, а засновано на досадашњој пракси и специфичностима балканских градова у којима се преплићу различити културни, економски и политички утицаји. Имајући у виду досадашњу праксу треба се подсетити да су експерти са простора бивше Југославије, поред реализације урбаних решења на простору тадашње државе, извозили решења урбаног развоја и у друге делове света. Концепт интегралних урбаних решења који се односи на климатске промене, партиципацију, дигитализацију представља савремену парадигму урбаног развоја која се препознаје у свим државама макрорегиона. Размена научних и практичних искуства доприноси бољој примени интегралног приступа у урбаном развоју, о чему се може прочитати у књизи „*City Action Lab*”. Партнерства је потребно институционализовати, а приказани пилот пројекти нам указују на добре примере сарадње, као што су форум „Реактивирај Сарајево” одржан 2015. године, пројекат „Изградња капацитета за планирање у услугама урбаног екосистема за Колашин” у Црној Гори, „Манифеста” која се бави на природи заснованим решењима у Приштини, Нови Сад – Европска престоница културе за 2022. годину.

Бојан Линардић је одржао презентацију под називом „Од глобалних развојних стратегија до локалних архитектонских политика” у којој је на почетку представио структуру Просторног завода за развој чији је директор. Просторни завод за развој Хрватске има два сектора – Сектор за документе просторног уређења државног нивоа и Сектор за просторна истраживања, праћење стања у простору, одрживи развој и међународну сарадњу. На регионалном нивоу постоји 21 жупанија и свака има свој завод за просторни развој који сарађује са државним заводом, док већи градови немају своје градске заводе. Стратегија просторног развоја Републике Хрватске усвојена је 2017. године и за њу је урађен Извештај о стању у простору за период од 2013. до 2019. објављен 2021. године. Међународна сарадња подразумева активну сарадњу на европском нивоу, али и учешће на глобалном нивоу на конференцији Хабитат III и на Светским урбаним форумима. У Хрватској постоји удружење „Урбакт Хрватска” за које су у надлежном министарству задужени Инес Андројић Брајчић у Загребу и Жељко Шокчевић у Бриселу. Нови европски Баухаус који се заснива на одрживости, инклузивности и естетици је иницијатива која повезује три министарства у Хрватској: културе и медија, привреде, одрживог развоја и енергетике и просторног уређења, градитељства и државне имовине. Документ архитектонске политике за период од 2013. до 2020. године је документ смерница који је пред ревизијом и за који треба осмислити каква ће његова веза бити са постојећом Стратегијом просторног развоја.

Специјалну сесију „Млади и урбани развој” у сали „Београд” модерирани су Владимир Поповић из Географског института „Јован Цвијић” Српске академије наука и уметности, Милица Ристовић из „Студиа Тесеракт” и Антоније Ћатић из

* У складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација

колектива „Министарство простора”. Сесија је одржана у форми радионице састављене из три целине.

Прва целина подразумевала је поздравне речи, увод у тематику, начин рада и очекиване резултате сесије. Након уводног дела који је изложила Милица Ристовић, Антоније Ћатић је кроз призму партиципације у урбаном развоју приказао заступљеност младих у Стратегији одрживог урбаног развоја у оквиру социјалних, економских и културних мера. У Акционом плану постоји једна активност која се односи на укључивање младих у урбани развој. У Стратегији младих постоји стратешки циљ који се односи на активно укључивање младих у друштво кроз креирање политика, волонторске акције и бављење животном средином, али није експлицитно наведен урбани развој. Владимир Поповић је детаљније објаснио приступ радионици кроз поделу учесника у три групе које ће се бавити идентификацијом проблема, могућности и механизма учешћа младих у креирању урбаног развоја. Друга целина подразумевала је рад по групама циљано састављеним од учесника из различитих институција. Дискусије у оквиру група биле су временски подељене (проблеми и могућности/механизми), уз учешће модератора и унапред припремљена усмеравајућа потпитања. Закључна целина подразумевала је заједничку модерирану дискусију у оквиру које су учесници имали прилике да изложе своје закључке из рада по групама. Њиховим сажимањем на интерактиван начин директно су формулисани заједнички закључци у форми инпута за даљи рад на ревизији Стратегије одрживог урбаног развоја, што су учесници посебно похвалили, током и након саме сесије.

У оквиру радионице препознато је неколико кључних проблема. Први у низу јесте недостатак самопоуздања код младих, превасходно базиран на преиспитивању сопствених компетенција и релевантности сопственог мишљења у односу на недостатак искуства које се често потенцира као круцијална вредност. Несигурности у овом смислу доприноси и недовољно охрабрење младих од стране искусних и етаблираних учесника у процесу урбаног развоја, чиме се стиче утисак да није препозната важност и потенцијал укључивања младих у ове процесе. Последица је слаба активност младих када не постоји директна угроженост или директан интерес у процесу који је у току. Укључивање младих често је формално али не и суштинско, у смислу да се испуњавају формалне процедуре њиховог укључивања али изостају реални резултати, што у виду утицаја на донете одлуке, што у виду едукације и унапређења партиципације младих. Недостатак реалних резултата свакако утиче на даље демотивисање младих да се укључе у процесе доношења одлука. Још један од важних проблема јесте чињеница да млади стручњаци на почетку каријере често бивају маргинализовани у периоду када су пуни ентузијазма и врло често неоптерећени егзистенцијалним питањима, на овај начин, енергија и ентузијазам као највеће предности и вредност младих, не само да се не користе већ бивају угушени. Додатни напори потребни су и у прилагођавању језика комуникације младима када су у питању сви видови партиципације, формални и неформални. Неразвијеност мреже Канцеларија за младе као формалног тела, неактивност овог института, а самим тим и недовољна укљученост младих у исте, препознати су као један од кључних проблема, али и поља на којима се може радити.

У погледу могућности за унапређење, као и самих механизма за укључивање младих истакнуто је неколико водећих који представљају одговор на претходно препознате проблеме. Развој мреже, али и саме институције Канцеларија за младе јесте један од круцијалних механизма с обзиром да оне јесу адекватан посредник

између младих и јавне управе и да представљају тело кроз које би се град обраћао младима, а они имали осећај заједништва и самим тим више самопоуздања за учешће у јавним политикама. Наредни корак било би укључивање Канцеларија у почетне фазе планског процеса које би допринело увођењу младих у формалне партиципативне токове. Један од механизма које је релативно лако спровести, а може имати врло значајан утицај јесте боље и интензивније комуницирање позитивних резултата досадашњег укључивања младих, што би допринело изградњи поверења и служило као мотивација за ново укључивање. У погледу мотивације, али и као реалан допринос урбаном развоју препознат је и потенцијал организовања урбаних експеримената, активности, радионица у којима би се млади укључили и брзо видели реалан резултат свог деловања. Истакнута је важност препознавања различитих групација међу младима и прилагођавања начина комуникације свакој од њих. Као један од механизма истакнуто је и формирање савета за младе. У погледу јачања капацитета јавне управе, препознавања и коришћења потенцијала младих поменуте су могућности дуалног образовање у домену јавне управе, унапређења сарадње универзитета и јавне управе, као и успостављање јавно-цивилног партнерства.

Специјалну сесију „Ка родно осетљивим јавним просторима” у сали 368 модерирале су Милена Зиндовић и Наташа Ђурић из Женског архитектонског друштва.

Милена Зиндовић је приказала резултате пројекта „Градове грађанкама” који је Женско архитектонско друштво реализовало са UN Women 2020. године. Беч је град пионир за увођење родних аспеката урбаног развоја са којим је остварена сарадња током овог пројекта чији су резултати били приказани на Миксер фестивалу. У урбанистичком планирању и пројектовању уродњавање, пре свега, значи освешћење различитих потреба, животних околности и интереса различитих група корисника свих узраста и порекла, и поштовање последица тих аспеката. Циљ је постизање инклузивне урбане средине у којој сви различити корисници са својим различитим потребама могу остварити одређени квалитет живота. Традиционалне родне улоге, још увек присутне у нашем друштву, обележавају свакодневни живот жена у граду. Приликом имплементације сваке урбанистичке мере или интервенције потребно је извршити евалуацију њених позитивних, али и негативних утицаја на становнике и кориснике, узимајући у обзир родну перспективу. Родна парспектива се може препознати у многим темама урбаног развоја као што су: намена и зонирање, урбана мобилност, приступачност, зелене површине, безбедност, дизајн и уметност, партиципација.

Наташа Ђурић је приказала Водич за родно одговорно урбанистичко планирање и пројектовање јавних простора који треба да помогне локалним самоуправама да препознају проблеме грађанки у урбаном развоју. Овај водич је предвиђен и за фазу планирања (анализа и истраживање, циљеви, партиципација, конкурси и евалуација) и за фазу пројектовања (друштвене функције, обликовање и квалитетан дизајн, животна средина, мобилност).

Након уводних презентација одржана је радионица из два дела: оцењивање квалитета јавних простора са становишта родних аспеката (Gender Audit) и мапа пута за увођење редовних оцена квалитета постојећих јавних простора, кроз перспективе различитих стејкхолдера. Током радионице је дискутовано, како о редовним оценама

квалитета јавних простора, тако и о потреби за ванредним оценама квалитета постојећих јавних простора, као и о одржавању јавних простора.

На крају одржавања првог дана Националног урбаног форума у сали „Београд” од 17 до 19 часова одржана је затворена сесија у организацији Светске банке са представницима осам локалних самоуправа (Лесковац, Крагујевац, Ниш, Нови Сад, Нови Пазар, Сомбор, Ужице, Шабац) које учествују у реализацији компоненте пројекта „Јачање одрживог и резилијентног урбаног развоја у Републици Србији” који се остварује уз подршку швајцарског Државног секретаријата за економске послове (SECO). Током ове сесије представници јединица локалних самоуправа изнели су своје ставове, потребе и искуства у вези са урбаним развојем на локалном нивоу који ће бити допринос реализацији пројекта.

Другог дана Националног урбаног форума у преподневном делу од 9 часова до 12.30 одржане су три паралелне сесије. У сали „Југославија” одржана је сесија „Зелена агенда у урбаном развоју” коју су модерирали Маја Петковић из МГСИ и Миодраг Глушчевић из СКГО. У сали „Београд” одржана је сесија „Одрживо становање и урбани развој” коју су модерирале Светлана Ристић из МГСИ и Клара Даниловић из СКГО. У сали 368 одржана је сесија „Квалитет грађене средине и урбани развој” коју су модерирали у делу до паузе Божана Лукић и Небојша Антешевић, а после паузе Синиша Тркуља, сво троје из МГСИ.

У првом делу **паралелне сесије „Зелена агенда у урбаном развоју”** представљен је стратешки оквир унапређења енергетске ефикасности у грађевинаству, као и четири важне теме, које најдиректније кореспондирају са предстојећим таласом обнове грађевинског фонда и комплементарне су политици урбаног развоја, и то: 1) енергетском санацијом до зграда приближно нулте потрошње енергије - Nearly zero energy building (у даљем тексту: НЗЕБ) уз очување архитектонских вредности, 2) споменици културе, заштита културног наслеђа, поштовање аутентичности и уважавање принципа занатства у процесу енергетске санације зграда, 3) декарбонизација грађевинског сектора кроз примену локалних ОИЕ и 4) зелена инфраструктура: концепт и контекст резилијентности урбаних предела.

Трансформација градова у оквиру зеленог таласа обнове мора пре свега поштовати принципе одрживог урбаног развоја, који кроз интегрални приступ планирању урбаног развоја и унапређењу урбанистичког планирања укључује све важне актере из кључних делатних области, да кроз синергијско дејство, активно и континуирано теже остваривању циљева Зелене агенде.

Тема Зелене агенде веома је актуелна од потписивања Софијске декларације 2018. године. Поставља се питање како зелени развој треба повезати са урбаним развојем и да ли су ова два аспекта спојива и на који начин, да ли су питања заштите животне средине питања којима се баве само богатија друштва или је то тренутно најбољи пут ка одрживом развоју?

Маја Петковић је представила стратешки оквир унапређења енергетске ефикасности у грађевинаству. Дугорочну стратегију за подстицање улагања у обнову националног фонда зграда Републике Србије до 2050. године Влада Републике Србије усвојила је 10. фебруара 2022. године, а објављена је у Службеном

гласнику Републике Србије 25. фебруара 2022. године када је ступила на снагу. За потребе Стратегије, зграде у Републици Србији су подељене на стамбене зграде (породичне и вишепородичне) и нестамбене зграде (комерцијалне и јавне). Према расположивим подацима Република Србија има 2.368.431 зграду, од чега је 2.267.607 стамбених зграда и 100.824 нестамбене зграде. Највећи број зграда у Србији је саграђен у периоду од 1961. до 2012. године. Сходно чињеници да је процентуално највише зграда у категорији породичног становања (44%), па је у складу са тим процентом, а према подацима Републичког завода за статистику, огревно дрво најзаступљенији енергент. Стратегија предлаже Сценарио 4. којим се уз одговарајући обухват енергетске обнове и при трошковно-оптималним и енергетски ефикасним нивоима интервенције на омотачу зграде и техничким системима, могу постићи планирани циљеви уштеде енергије и смањење емисије CO₂. Стратегија има један општи и пет посебних циљева. Први посебни циљ је обнова постојећих зграда до одговарајућег нивоа, други посебни циљ је обнова јавних зграда, трећи је изградња нових зграда готово нулте енергије, четврти посебни циљ је климатски неутралан принцип изградње зграда и пети посебни циљ је подизање нивоа свести и јачање институционалних капацитета. Планирање, препознавање, повезивање, активна сарадња и укључивање свих актера је од пресудног значаја за успешност овог мултидисциплинарног процеса.

Душан Игњатовић са Архитектонског факултета у Београду одржао је презентацију „Енергетском санацијом до зграда НЗЕБ уз очување архитетконских вредности” у којој је указао на изазове у одрживости у грађевинарству, начин на који се развија грађевински фонд који је за потребе становања у Србији изграђен највећим делом у периоду од 1960. до 1990. године. Зграде скоро нулте енергије (НЗЕБ) је зграда са високим енергетским перформансама. Европска директива је на снази од 2019. тј. од 2021. године у зависности од типа зграде, а у Србији је потребно дефинисати национални стандард за НЗЕБ, и те активности тек предстоје. Треба нагласити да ће наредне генерације архитеката, просторних планера и инжењера свих струка, бити пред великим изазовима које са собом носи обнова зграда и трансформација градова ка климатски неутралном принципима градње. У том смислу треба већ сада креирати наставне програме и одговарајуће обуке и припремити младе генерације инжењера да одговоре захтевима вишеслојног архитектонског и просторног.

Марина Павловић помоћник директора у Заводу за заштиту споменика културе града Београда одржала је презентацију „Споменици културе, заштита културног наслеђа, поштовање аутентичности и уважавање принципа занатства у процесу енергетске санације зграда” у којој је истакла да последице погрешних мера енергетске ефикасности могу изазвати штету по вредности и значај наслеђа, по људско здравље и структуру зграде и кроз неостварење уштеда или смањења негативних утицаја на животну средину. Основ је успостављање равнотеже између користи и штете и сваки објекат културне баштине је случај за себе. Приказани су примери реконструкције и енергетске санације зграде општине Земун, зграде фабрике Беко, зграде Соколског дома, зграде Етнографског музеја, централне зоне Новог Београда и Палате СИБ-а које су заштићена добра или се налазе у заштићеним целинама.

Дејан Миленић, шеф Лабораторије за геотермалну енергију и енергетску ефикасност на Рударско-геолошком факултету је у *on-line* презентацији „Декарбонизација грађевинског сектора кроз примену локалних обновљивих извора

енергије” на почетку указао на значај дугорочности ефеката коришћења обновљивих извора енергије и да то није само економска корист. У финалној потрошњи енергије домаћинства су заступљена са трећином учешћа, затим иду саобраћај и индустрија, док је по извору енергије нафта такође заступљена са трећином. У потрошњи по становнику Србија је у ранговима Југоистичне Европе. Велики су потенцијали геотермалне енергије – преко 20.000 MW, а у Београду 2.500 MW. У Србији је укупно инсталирано око 4.000 геотермалних апликативних система, од тога око 3.000 система користи подземне воде са капацитетом од око 40 MW, а око 1.000 система користи геосонде тј. петрогеотермалну енергију са капацитетом од око 10 MW. На карти Европе северни део Србије представља једну од најперспективнијих зона са високим геотермалним потенцијалом. Даљински системи у топланама користе геотермалну енергију, завршен је пројекат у Богатићу, а у току су пројекти у Панчеву, Бечеју и Београду.

Борис Радић, ванредни професор са Шумарског факултета, је у презентацији „Зелена инфраструктура – концепт и контекст резилијентности урбаних предела” је дао осврт на тему зелене инфраструктуре која је одговор пејзажних архитеката на климатске промене. Зелена инфраструктура је концепт који је препознат још крајем XIX века, а сам термин се појавио 1994. године у Стратегији управљања ресурсима Флориде, наспрам термина сива инфраструктура. Европска унија је 2013. године донела Стратегију зелене инфраструктуре у којој је дала дефиницију: „стратешки планирана мрежа природних и природи блиских подручја са својим еколошким карактеристикама, дизајнирану и одржавану тако да пружи спектар услуга екосистема”. Природни системи у урбаној матрици су једнако важни као и изграђена подручја. За операционализацију концепта зелене инфраструктуре потребно је извршити њену просторну и типолошку идентификацију како би било познато који је фонд којим на националном нивоу располажемо, на основу чега би се формирао каталог мера за потребе просторног и урбанистичког планирања и увео еколошки индекс за унапређење ефеката зелене инфраструктуре.

У другом делу сесије „Зелена агенда у урбаном развоју” представљено је више пројеката и иницијатива које, у складу са Акционим планом Стратегије одрживог урбаног развоја са партнерима спроводи МГСИ, као и агенције Уједињених нација чије активности у контексту климатских промена имају додира са урбаним развојем. Сесију је модерирао Миодраг Глушчевић испред СКГО. На самом почетку Тијана Живановић Милић из МГСИ изнела је основне информације и општи контекст о, пре свега, програму „Развој локалних институција и зелене инфраструктуре (LID)” који је МГСИ припремио у сарадњи са Светском банком (СБ) и Француском агенцијом за развој (AFD), као и о програму „Јачање одрживог и резилијентног урбаног развоја у Републици Србији”. Претходне информације о Програму LID проширила је затим кроз презентацију Светлана Вукановић из Светске банке. Реч је о петогодишњем програму (2022-2028) који ће се реализовати из кредита СБ и AFD у вредности од 300 милиона долара, од чега ће око 270 милиона долара бити намењено за инвестиције у локалну инфраструктуру која ће морати да испуњава услове одрживости и климатске прихватљивости. Програм није компетитивног карактера и намењен је свим локалним самоуправама у складу са спремношћу пројеката које поседују. Максимални износ средстава одређен је формулом која у обзир узима број становника, површину, степен развијености и рањивост на климатске промене (у просеку око 1,9 милиона долара). Програма има следеће три компоненте: 1) Климатски паметна мобилност; 2) Јачање капацитета за пружање инфраструктурних услуга; и 3) Управљање пројектом и подизање свести.

Четворогодишњи програм „Зелени, прикладни за живот и резилијентни градови у Србији: Јачање одрживог и резилијентног урбаног развоја у Републици Србији”, који се (од 2021. године) спроводи кроз глобални програм Светске банке „Одрживи урбани и регионални развој” уз подршку швајцарског Државног секретаријата за економске послове (SECO) и у сарадњи са МГСИ, представили су Тамара Николић и Аксел Бојмлер из Светске банке, као и Жаклина Глигоријевић (GFA) и Борис Жерјав (COWI). Тамара Николић је представила општи циљ и две компоненте пројекта: 1) јачање капацитета на локалном нивоу за боље планирање, припрему и реализацију инвестиција са великим утицајем на животну средину (у 10 одабраних градова) и 2) јачање капацитета на националном нивоу за имплементацију Стратегије одрживог урбаног развоја у погледу одрживости, резилијентности и зеленог приступа, а укључујући и управљање чврстим отпадом кроз другу подкомпоненту. Жаклина Глигоријевић, која руководи спровођењем прве компоненте, навела је да се пошло од утврђивања потреба, да је у припреми методологија за процену могућности да се на потребе одговори, те да ће се касније радити на анализи и евалуацији са циљем фокусирања изградње капацитета, као и на идентификацији потенцијалних инвестиција које ће допринети нискоугљеничном развоју. Она је, такође, рекла да се ради и на методологији за јачање капацитета генерално у свим општинама/градовима, као и на националном нивоу кроз преношење различитих налаза МГСИ. Говорећи о Компоненти 2, Аксел Бојмлер истакао је да је реч о унапређењу аналитичких и евалуационих капацитета кроз пружање квантитативних, просторних и квалитативних података о, пре свега, процесу урбанизације, ризицима у контексту климатских промена и животне средине и зеленој инфраструктури. Излагање је допунио Борис Жерјав говорећи о појединачним корацима у прикупљању и анализи података у првој фази који би требало да резултирају типологијом урбаних насеља у Србији и избором 4-5 градова средње величине на чијим примерима би се радила дубља истраживања.

Након неколико уводних речи Тијане Живановић Милић о улози и учешћу МГСИ у трогодишњем Програму „Градови и климатске промене” (2020-2023) који се реализује из кредита Француске агенције за развој у износу од 50 милиона евра (+ 50 хиљада евра донације за техничку помоћ), Драгана Радуловић из Министарства заштите животне средине истакла је значај теме климатских промена за Србију, обавезе у погледу смањења удела гасова са ефектом стаклене баште, значај доношења закона о климатским променама и релевантних подзаконских аката, као и развојне шансе локалних самоуправа у том погледу. Лора Мари (AFD/SUEZ) говорила је о показатељима резултата који се, пре свега, односе на доношење закона и пратећих подзаконских аката, доношење и усклађивање јавних политика са овим законским оквиром, као и студију изводљивости за утврђивање различитих опција финансирања на локалном нивоу. Када је реч о јавним политикама, у њих су укључени: ревизија Стратегије одрживог урбаног развоја са акционим планом, локални климатски планови за два пилот-града, нискоугљенична стратегија са акционим планом и Програм адаптације. Поред надовезивања на претходна излагања, Беранжер Мерсије (AFD/SAFEGE) говорила је о избору пилот-градова – Ужица, за који се ради план митигације и Смедерева, за који се ради план адаптације на климатске промене, а све на основу полазне основе коју је за Ужице чинио регистар извора гасова са ефектом стаклене баште, а за Смедерево процена рањивости.

У оквиру теме „Ка имплементацији Зелене агенде у Србији” Антоан Авињон је испред Делегације ЕУ у Србији подсетио на скорашње отварање Кластера 4 у

преговорима Србије са ЕУ који обухвата и поглавља о транспорту и животној средини, а затим је говорио о покретању нове двогодишње иницијативе између ЕУ и Србије кроз сарадњу са UNDP-ом, Шведском и Европском инвестиционом банком „ЕУ за Зелену агенду у Србији” са циљем унапређења политика, конкретних акција и појачања инвестиција за зелену трансформацију. Такође је говорио о различитим европским оквирима у области урбаног развоја, као и ЕУ иницијативама у Србији. Жарко Петровић је испред UNDP истакао дугогодишњи рад ове организације на питањима урбанизације и климатски-паметних градова, а затим је говорио о имплементацији Зелене агенде, посебно у погледу укључивања приватног сектора и надолazeћих позива за пројекте из поменуте нове иницијативе.

Маја Марковић из UNDRR представила је на крају „Иницијативу за резилијентне градове 2030” која се реализује у сарадњи са Сектором за ванредне ситуације МУП и Канцеларијом за управљање јавним улагањима и која за стратешке циљеве има разумевање ризика, јачање капацитета за израду планова резилијентности и њихову примену. Иницијативом је, за сада, обухваћено 19 градова, а на располагању су и два алата за самопроцену градова које је развила UNDRR.

У паралелној сесији **„Одрживо становање и урбани развој”** је представљен нови документ стамбене политике који је у процесу доношења, као и активности на спровођењу или припреми пројеката и нових концепата у области становања.

Представник МГСИ, Светлана Ристић је дала приказ кључних аспеката Предлога националне стамбене стратегије, а пре свега поступка израде, *ex-ante* и *ex-post* анализа које су претходиле изради Стратегије, изабраног стратешког приступа, као и резултата јавне расправе о предлогу овог стратешког документа. Указано је на бројне препреке и промене у систему планирања јавних политика и других околности које су успориле израду Стратегије, као и неопходност избора стратешког приступа заснованог на расположивим капацитетима за спровођење, а не на потребама које су процењене као знатно веће од броја стамбених решења предложених Стратегијом. Указала је на неопходност уградње предлога организација цивилног друштва и грађана у коначну верзију Стратегије и Акционог плана, као и неопходност одржавања састанака са другим надлежним министарствима поводом разматрања прихватања примедби на Стратегију које се тичу њихових надлежности.

Клара Даниловић из СКГО је представила целовити приступ у решавању стамбених потреба Рома у насељима која је могуће задржати на постојећим локацијама. Овај приступ, који је био партиципативан у највећој мери, развијан је у оквиру пројекта финансираног средствима ЕУ кроз ИПА 2016 – Подршка ЕУ инклузији Рома: „Оснаживање локалних заједница за инклузију Рома”. Програм је обухватио три компоненте и то: развој стратешких, финансијских и институционалних механизма за инклузију Рома на локалном нивоу; додела неповратних средстава подршке; просторно уређење и озакоњење објеката у ромским насељима. Програм је трајао више од 4 године и укључио је 61 јединицу локалне самоуправе, као и око 25.000 директних корисника подршке. Урбана компонента је обухватила активности израде урбанистичких планова за просторно регулисање насеља, техничке документације за унапређење инфраструктуре и подршке за озакоњење. На самом почетку реализације су одржане и радионице за урбанисте у циљу развоја партиципативног приступа у процесу израде планова. Кроз

спровођење ове компоненте се показало да су грађани веома заинтересовани да се укључе у све процедуре од планирања до озакоњења објеката. Додатно су пружена и правна саветовања становницима насеља за озакоњење објеката.

Дејан Марковић и Маја Ковач из ГИЗ-а су најавили примену концепта „Социјални град”, који би у склопу својих активности подршке политикама урбаног развоја и становања спроводила ова немачка организација за међународну развојну помоћ. Своја искуства у спровођењу концепта „Социјални град”, који се у Немачкој примењује од 1999. године, представили је Ана Кеслер из Немачког министарства становања, урбаног развоја и изградње. Овај концепт представља инструмент социјалне кохезије, пре свега у већим градовима, који, поред осталог, може да укључи и пројекте социјалног становања. Пројекти подршке у оквиру овог концепта се финансирају из 3 извора, а Савезна влада Немачке до 2021. године у ове пројекте је уложила око 200 милиона евра. Господин Јохан Гаули из ГИЗ-а је указао да је циљ овог концепта унапређење квалитета живота и социјалне инклузије заједнице. Избор локације за спровођење пројекта се врши на основу дубинских истраживања, уз примену инструмената интегралног планирања, који су такође развијени и у неким градовима Србије. Посебно је нагласио значај лидерства, управљања пројектом на нивоу заједнице, као и међусекторске сарадње.

Представник УНОПС-а Драгана Милошевић је дала уводно објашњење за Пројекат „Социјално становање и активна инклузија” који се финансира средствима ИПА 2018. Указала је на значај обезбеђења целовитог приступа корисницима пројекта са становишта потреба крајњих корисника, чиме се обезбеђује одрживост стамбених решења, а што подразумева подршку за различите видове њиховог социјалног укључивања. Злата Вуксановић Мацура је објаснила приступ избору корисника стамбене подршке и активне инклузије, који подразумева индивидуални приступ избору одговарајућег модела стамбене подршке за сваку од изабраних

рањивих група (Роми, особе са инвалидитетом, жртве породичног насиља и млади који напуштају институције). С друге стране, она је указала на неопходност целовитог приступа са становишта постојећег правног оквира из свих релевантних области (становања, социјалне заштите, социјалне интеграције и сл), као и неопходности сарадње институција које пружају подршку.

Ана Џокић из организације „Ко гради град” и Стамбене задруге „Паметнија зграда”, представила је развој новог концепта задружног становања у Србији. Она је указала на потребу за диверзификацијом и укључивањем јавних актера у сусрет иновативним стамбеним решењима која ће бити приуштива за средњедоходовне категорије становништва. Ови иновативни стамбени модели, који подразумевају удруживање грађана у циљу развоја новог облика стамбеног задругарства за квалитетно и приуштиво становање према њиховим потребама и могућностима, развијају се у европским земљама. С обзиром да пракса стамбеног задругарства још није развијена у Србији, представљено је неколико различитих европских примера: пример Швајцарске, која развија различите финансијске инструменте за прибављање земљишта и изградњу задружних станова; пример града Беча у којем постоје и зграде задруга у којима су станови делом намењени за домаћинства са средњим и са ниским примањима, пример Амстердама у којем постоје различите врсте стамбених задруга у којима улогу управљања делимично или потпуно преузима задруга уз активно укључивање станара, без обзира на њихове власничке статусе на становима, као и пример Барселоне у којој се успоставља јавно-грађанско партнерство за развој задруга у колективном власништву, уз подстицајне мере града кроз доделу земљишта за изградњу под повољним условима. Представљена је и кратка историја стамбеног задругарства у Србији, као и радикална промена у новом стамбеном задругарству која подразумева удруживање не само за потребе изградње, већ и за даље заједничко коришћење и управљање стамбеним зградама задруга под повољним условима. Констатовано је да кључну препреку за развој ове врсте задруга представља садашња пореска политика, као и непостојање специфичних штедно-кредитних задруга.

На паралелној сесији „Квалитет грађене средине и урбани развој” представљене су три теме будуће Националне архитектонске стратегије у Републици Србији до 2035. године (НАС), а које су комплементарне политици урбаног развоја: 1) Квалитетна архитектура и грађена средина као јавни интерес; 2) Интегративни приступи у заштити и одрживом коришћењу архитектонског и урбанистичког наслеђа; 3) Улога архитектуре у остваривању одрживог развоја грађене средине – глобални изазови и локализација циљева.

У оквиру пленарног заседања претходног дана Форума, када је од стране представника МГСИ представљено више релевантних докумената јавних политика из надлежности овог ресора, Небојша Антешевић дао је преглед правног, стратешког и институционалног оквира за израду НАС, као и осврт на досадашње активности на изради документа који је у припреми, док је Божана Лукић, другог дана у уводном делу сесије представила предлог визије, општег и посебних циљева архитектонске политике, те предложене мере за спровођење циљева НАС. Од представљеног предложена четири посебна циља НАС, издвојена су два која су значајна и са аспекта урбаног развоја: „Развијени нови и унапређени постојећи механизми за подизање квалитета архитектуре (као јавног интереса)” и „Унапређен квалитет грађене средине и ојачана позиција архитектуре у просторном развоју и очувању културног идентитета”, а која ће значајно допринети постизању предложеног општег циља

НАС, који гласи: „Подигнут ниво културе грађења и свести о значају квалитетне архитектуре и грађене средине”.

Будући да су висококвалитетна архитектура и грађена средина садржани у самој визији НАС, јер се њима доприноси унапређењу квалитета живота грађана, очувању и афирмацији културног идентитета Републике Србије, као и усмеравању свеукупног развоја ка већој одрживости, тако су и теме ове сесије и дискусија биле усмерене ка питањима на који начин поставити квалитет архитектуре и грађене средине у контекст јавног интереса, колико је могуће доћи до консензуса о квалитету и колико је видљив или пак занемарен значај архитектуре у интегративним приступима планирања и реализација у простору. С тим у вези, значајно је било излагање Дубравке Ђукановић, директорке Републичког завода за заштиту споменика културе, на тему „Интегративни приступи у заштити и одрживом коришћењу архитектонског и урбанистичког наслеђа” који подразумевају неопходност холистичког приступа од најранијих фаза планирања, па све до реализација у простору, уз постизање консензуса као императива у процесима промишљања трансформације простора, пре свега у погледу односа према материјалном наслеђу и амбијенту, те културном пределу. Кроз сагледавање једног од кључних проблема који је током израде НАС формулисан као „занемарен значај квалитета грађене средине и позиције архитектуре у просторном развоју и очувању културног идентитета“, а на основу низа примера који илуструју различите приступе у дизајну као одговора на постојеће окружење, подвучен је значај успостављања континуиране комуникације и дијалога, како између самих архитеката, представника различитих служби које су надлежне за поједине области, тако и доносиоца одлука и креатора јавних политика на државном и локалном нивоу. У погледу будућих акција, а ослањајући се на стратешке правце НАС, са становишта службе заштите, изнето је неколико предлога који би допринели примени интегративних приступа, а ослањајући се на премису да културно наслеђе не треба посматрати као легат већ као ресурс наслеђен из прошлости: подстицање израде већег броја просторних планова посебне намене (код културно историјских и амбијенталних целина), те спровођења претходних истраживања и израде анализа и студија, побољшање квалитета правила уређења и грађења у планској документацији и њихове боље примене, уз јачање институција ЈЛС кроз ангажовање стручног лица из области заштите (нпр. кроз службу главног урбанисте).

Полазећи од тога да је улога архитектуре у одрживом развоју грађене средине знатно комплекснија од само „еколошких питања”, Ксенија Лаловић, ванредни професор Архитектонског факултета у Београду, у свом излагању је презентовала глобалне изазове и могућу локализацију циљева одрживог развоја, истичући слојевитост архитектонске дисциплине која обухвата изазове и промишљања на многим просторним нивоима и потребу да се, пре свега, успостави комуникација на „нивоу архитектуре и урбанизма”. Надаље, смернице и циљеве који се дају на глобалном нивоу, потребно је критички преиспитати у сврху њихове локализације, односно примене на локалном нивоу. Стога је у погледу Циљева одрживог развоја, а пре свега Циља 11, закључено да је „глобалне изазове” неопходно посматрати у односу на локалне прилике, па је и показатеље остварености циљева потребно утврдити у односу на идентификоване доминантне теме и проблема у градовима Србије. Такође је подвучена и улога архитеката у спровођењу јавних политика, као лидера у креирању будућих иновативних праваца одрживих урбаних трансформација, о чему сведоче и представљене смернице Интернационалне уније архитеката (УИА) које су, кроз студије случаја урбанистичких и архитектонских

интервенција, дате као примери спровођења сваког од ЦОР. У представљању нових европских иницијатива наведен је концепт „Баукултур” који почива на три основне вредности – одрживости, естетици (лепота) и инклузији (заједништво) и који се развија кроз програм Нови европски Баухаус. Посебно је истакнут „Баухаус систем квалитета” који се развија кроз осам критеријума за процену неког места/локације/пројекта, односно оцене културе грађења.

Након презентованих кључних тема ове сесије, уследила је дискусија из које је произашло неколико предлога који су важни и за збирне закључке Форума: квалитету архитектуре као јавном интересу потребно је тежити већ на нивоу планирања простора (нпр. односи урбанистичких параметара и намена; заштита архитектонског у урбанистичког наслеђа; јачање веза и дијалога између урбаниста, служби заштите и пројектаната; адекватно укључивање имаоца јавних овлашћења и инвеститора у најраније фазе планирања и др.), оснажити образовање о значају и препознавању квалитета на свим нивоима и међу свим актерима (нпр. код инвеститора имајући у виду његов утицај на квалитет будућих решења), потребно је успоставити јединствене критеријуме за постизање консензуса у одлучивању о простору и др. Такође, указано је на потребу јачања постојећих института и инструмената прописаних законом, са циљем квалитетнијег планирања и управљања простором (службе главног урбанисте и комисије за планове), јачања улоге стручних удружења у планирању простора и њихове сарадње са органима управе (нпр. преко службе ГУ и комисије за планове), те је закључено и да би у даљем току израде НАС било пожељно формирати посебну фокус групу која би, у циљу утврђивања мера за спровођење НАС, дала детаљније предлоге за постизање квалитета планских решења као предуслова за квалитетну архитектуру и грађену средину. На самом крају дискусије укратко су представљена позитивна искуства Републике Бугарске у погледу јачања свести и односа према архитектури наслеђа у градовима и селима кроз дефинисање „архитектонских резервата” и строгих правила њихове обнове, те поред института главног архитекте града ангажовање на недељном нивоу и главног архитекте у сеоским подручјима. Са становишта искустава на спровођењу архитектонских политика у региону, поменута су и искуства Републике Хрватске током периода важења документа Аполотика 2013-2020. (Националне смернице за квалитет и културу грађења), која су презентована првог дана Форума, пре свега у погледу смерница за постизање критеријума и вредновања квалитета архитектуре и изграђеног окружења, па у том смислу и значаја спровођења, по карактеру различитих, како урбанистичких, тако и архитектонских конкурса.

У другом делу сесије о квалитету грађене средине у урбаном развоју одржане су презентације на тему „Једанаест јавних простора у Србији за Светски урбани форум 11 и за Циљ одрживог развоја 11” које ће бити представљене и на Светском урбаном форуму у Катовицама у јуну 2022. године.

Након уводне речи Синише Тркуље из МГСИ обратила се Шипра Наранг Сури из УН Хабитата која је изразила задовољство због интересовања за тему јавних простора у Србији која је једна од значајних глобалних тема урбаног развоја УН Хабитата од 2012. године. Истакла је значај квалитета јавних простора као што су зелене површине, тргови, улице, приобаља, дворишта за које је добро имати национални оквир. До идеје о овој презентацији је дошло током посете извршне директорке УН Хабитата Маимуне Мод Шариф Београду у септембру 2021. када је остварен сусрет са првом дамом Србије, Тамаром Вучић која је идеју подржала. Ова презентација би требало да буде само почетак свеобухватнијег рада на теми јавних простора.

Јелена Брковић из градске управне града Крушевца је представила три јавна простора у том граду који су у различитим фазама реализације – реализована реконструкција центра града поводом 650 година од оснивања града Крушевца, изградња спортско-рекреативних садржаја у насељу Стари аеродром чија је реализација у току и планирана реконструкција јавних површина у близини школског центра. У оквиру реконструкције центра града узети су у обзир многобројни аспекти урбане мобилности. У оквиру изградње спортско-рекреативног центра посебан акценат дат је инклузији различитих група становништва. Трећа површина има посебан значај за децу и младе у урбаном развоју. Јелена Брковић је истакла да сви јавни простори предствљају „личну карту” насељеног места која доприноси атрактивности насеља.

Тања Обрадовић, главни градски урбаниста града Ниша је представила четири јавна простора у том граду који представљају међублоковске просторе између зграда и који су раније имали јасну димензију управљања и одржавања, а у новим тржишним условима је за њих веома важна иницијатива грађана и сарадња са локалним институцијама и управом. Први јавни простор налази се у ужем центру града и уређен је на основу иницијативе удружења „Creative Cluster”, у сарадњи са локалним институцијама. Други пример је простор за који је на иницијативу грађана измењен плански документ са циљем формирања парка уместо изградње зграде која је изграђена на другој локацији. Трећи пример из Ниша се односи на парцелу која је коришћена за паркирање, а на основу радова студената са Грађевинско-архитектонског факултета уређена је зелена површина. Четврти пример је Велики дурлански паркић који је, у сарадњи са Канцеларијом за локални економски развој и Научно-технолошким парком, уређен на основу решења прикупљених током наменски организованог хакатона.

Маријана Радовановић из кабинета градског урбанисте града Београда приказала је активности на уређењу Линијског парка чија је реализација у току и који представља уређење једне браунфилд локације уз активно учешће грађана, као и уређење парка на Земунском кеју у Блоку 9 на основу два демонстрациона пројекта за EU Polis пројекат. Милена Ивковић из невладине организације Place Making Western Balkans је приказала активности на уређењу два урбана цепа и то један на Врачару – Сквер Моме Капора и други на углу улица Михизове и Херцега Стјепана који користи на природи заснована решења и представља урбану башту. У оба поменута јавна простора развијен је партиципативни приступ.

ЗАКЉУЧЦИ И ЗАТВАРАЊЕ ФОРУМА

Закључке су на пленарној сесији у сали „Југославија” изнели председници МГСИ: Светлана Ристић, Синиша Тркуља, Божана Лукић, Тијана Живановић Милић, Маја Петковић, као и Клара Даниловић из СКГО. Изнети су закључци са пленарне сесије о ревизији Стратегије урбаног развоја Републике Србије, специјалних сесија за младе у урбаном развоју, за родне аспекте урбаног развоја и за урбани развој на Балкану, са паралелних сесија о зеленој активности у урбаном развоју, о становању и урбаном развоју и о грађеној урбаној средини.

Помоћник министра МГСИ Ђорђе Милић, резидентна координаторка УН у Србији Франсоаз Жакоб и Клара Даниловић из СКГО су затворили Национални урбани форум. Франсоаз Жакоб је истакла значај дијалога, сарадње и финансирања урбаног развоја из локалних средстава и кроз бендирање средстава, незапостављање никога, дељење добрих искустава и позвала је учеснике Националног урбаног форума да дођу на Светски урбани форум. Клара Даниловић је рекла да ћемо колегама из Пољске на Светском урбаном форуму пренети нека добра искуства у вези са интеграцијом избеглица. Ђорђе Милић је исказао жељу да имамо заједничко разумевање тема урбаног развоја, позвао је академску заједницу за активније укључивање у теме урбаног развоја и указао на изазов да грађевински фонд учинимо пријатнији за живот, да нађемо прави начин да се боримо против урбаног расплињавања и исказао је задовољство што смо имали добар одзив колега из невладиног сектора и младих.

Прилози:

- Програм форума
- Списак учесника форума

Достављено:

- Министарству спољних послова, Сектору за мултилатералну сарадњу
- Сталној конференцији градова и општина
- Канцеларији резидентне координаторке УН у Републици Србији
- архиви